

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
B.L.A.]

Abonamentul:
Pe an 160 lei.
Pe șase luni. 80 lei.

Director:
Dr. IOAN COLTOR

Patriarhia românească.

În mijlocului haosului din întreaga biserică ortodoxă Scaunul primațial al României se ridică la rangul de patriarhie.

Moscova zdrobită sub calcâiul bolșevic, Alexandria, Antiohia, și Ierusalimul pierdute de mult pentru viața religioasă a omenirii, stafii fără suflare ale stravechilor gloriei, Sofia excomunicată, Belgradul ținut în seculara neputință balcanică de cultura, de occidentalismul croat, slavon și sloven, iar nenorocitul Țarigrad căutându-și pribeag un loc de înmormântare al ambițiilor ecumenice pe pământul grecesc al cărui slujitor credincios era în toate veacurile trăite de coroana din Fanar, întreaga lumea Răsăritului, marcând limpede stigmatul negru ale celei mai teribile desagregări sufletești, — privește cu invidie și cu scârbă la deplasarea pe un pământ latin, disprețuit și urât din toată inima de toată suflarea greco-slavă bizantină, a centrului de greutate al ortodoxiei...

Scriitorul acestor rânduri se înapoiază dela Roma, unde a avut prilejul să vadă pe Sfântul Părinte, în zilele în cari se consuma tragedia Bizanțului și se preciza definitiv România ca moștenitoarea chemării dumnezeiești pierdute de Grecii nevrednici de ea, putând să constate sub ce largi orizonturi, prin cât de clară prismă se privesc acolo noile evenimente și — cu câtă simpatie...

Impresia adusă acasă și cea mai intimă credință a lui este — și nu numai a lui — că amarul proces deschis între Răsărit și Apus se termină prin sentința finală pronunțată de dreptatea lui Dumnezeu, fără drept și fără putință de apel. În scrisoarea de excomunicare lăsată de legații papali pe altarul din sf. Sofia, acum sunt câteva veacuri, ardeau cuvintele de foc: „Aici să judece Dumnezeu!“ cari își găsesc astăzi răspunsul de binecuvântare și de blestem.

Peste stafii și peste mumii îngropate în păcate și ură se înalță dumnezeiască făgăduința păcii; a păcii și a iubirii tuturor creștinilor

Iar pământul merit să primească temeliiile noului așezământ al dragostei lui Hristos. este un pământ latin, scăldat în lumina tuturor splendorilor răsăritene.

Dr. IOAN COLTOR.

Lupta Blajului pentru chestiunea națională, pe teren politic, pe timpul episcopului Lemeni.

— Petiția din 1834 către împăratul Francisc I. —

Pe când generația de profesori tineri și naționaliști înflăcărați, de după anul 1830, trezeau conștiințele amorțite și infiltrau cu ajutorul școlilor din Blaj principiile sănătoase ale naționalismului în sufletele generațiilor cari se perindau prin orașelul românesc dela îmbinarea Târnavelor; pe atunci episcopul Lemeni, patronul acestor școli și reprezentantul poporului pe care-l păstora, s'a nizuit să îmbunătățească soarta poporului român și să-i apere patrimoniul strămoșesc, *limba*, prin petiții și proteste adresate Împăratului și dietei transilvane în numele clerului și al poporului; când singur, când în înțelegeră frățească cu episcopul Sibiiului, Vasile Moga.

La tendințele anterioare de proselitism și de menținere a poporului român în cătușele iobăgiei, Ungurii din Ardeal au mai adaos din ce în ce mai lămurit, nizuința de-a despoia po-

poporul român de cea mai scumpă comoară, pe care până atunci, afară de cazuri răslețe, nu reușiră să i-o răpească. Voiau să ne răpească însuși baza existenței noastre, limba.

Ca o reacțiune contra tendințelor centraliste ale lui Iosif II. și mai ales împotriva decretului acestuia, prin care introducea în toate țările monarhiei ca limbă de stat obligătoare, limba germană, în locul celei latine, silind pe funcționari ca în decurs de 4 ani să învețe limba statului; Ungurii atât în Ungaria cât și în Transilvania au început să ceară înlocuirea limbei latine cu limba lor maternă¹⁾.

Ungurii n'au putut uita nici când pe „Impăratul cu pălărie“, care a tăiat atât de adânc în privilegiile lor și care i-a jicnit atât de crud, spunând, că „limba maghiară își pierde cu desăvârșire dreptul de-a fi considerată de generală“, din moment ce în Ungaria tot așa sunt în folosință, ca și limba maghiară, limba germană, ilirică (sârbească) și „valachă“.²⁾

Cât ce închide ochii Impăratul Iosif II, către care Românii s'au uitat cu o deosebită dragoste și recunoștință, Ungurii au început să se miște mai liber.

Deja pe timpul lui Leopold II (1790—1792) se făcură primele încercări de Unire a Transilvaniei cu Ungaria, și de acum începând cu prilejul fiecărei diete, Ungurii din Ardeal țineau să aducă mai întâi în dezbateri chestiunea limbii maghiare, ceea ce însemna totodată nizuințele lor de desnaționalizare, a Românilor în primul rând.

Deși vremile înaintau, și după războaiele napoleoniene în multe țări, chiar și în Ungaria propriu zisă, se întâmplară prefaceri, mai ales în ușurarea sorții iobagilor; Ungurii din Ardeal nu voiau să se abată cu nici un preț dela „Approbatæ et Compillatæ“, nici dela sistemul celor trei națiuni și patru religii recepte.

Față de niște stăpânitori cu tendințe atât de reacționare și cu intențiuni atât de vrășmașe, e ușor de înțeles, cât de greu era de a-se purta lupta din partea Românilor, cari n'aveau decât doi episcopi, dintre cari numai cel unit avea dreptul de-a lua parte în dieta țării.

Cu toate acestea lupta s'a purtat cu demnitate și conștiință națională.

¹⁾ Baritiu, Părți alese I, p. 468.

²⁾ T. Păcățian, Cartea de aur, I., ed. II., p. 112.

Opera începută de episcopii Ioan Bob și Gherasim Adamovici, cu *Supplex Libellus Valachorum* la 1791, avea să fie continuată de urmașii lor, Ioan Lemeni și Vasile Moga, la 1834.

Prin rescriptul său din 18 Mai 1791, Leopold II. transpunea dietei transilvane, prin comisarul împărătesc generalul Rall, petiția ce i-se adresase „în numele întregii națiuni Valache din Ardeal“¹⁾, cu provocarea, ca dieta să se consulte „asupra plângerilor și pretensiunilor cuprinse în ea“ și să facă propunerile cu privire la îmbunătățirea stării Românilor.

O comisiune însărcinată de dietă a și dat răspunsul în sensul celor preconizate de sasul Eder, după ce episcopul Bob prin terorizări fusese făcut inofensiv. Prin concludul dietei nu s'a dat altă satisfacție, decât că s'a votat un articol de lege „De libero Religionis Graeci Ritus Disunitorum exercitio“²⁾.

Convocarea dietei din partea împăratului pe ziua de 28. Mai 1834, dăte prilej celor doi episcopi ca după un interval de 41 de ani, — în care timp în situația Românilor nu se întâmplase nici o ușurare, să resusciteze petiția din 1791. Totodată în numele clerului și-a poporului român din Ardeal, cei doi capi bisericești aștern împăratului o nouă petiție, prin care completează pe cea din 1791³⁾. — În 5 (17) Decembrie 1833, Lemeni răspundea la scrisoarea lui Moga din 24 Noembrie, scriindu-i să facă împreună o moțiune către Dietă, pentru obținerea unor drepturi⁴⁾.

Deja în 12 Iulie împăratul transmisese cererea episcopilor dimpreună cu *Supplex Libellus* cancelariei aulice transilvane, pentru a-și da părerea. Cancelaria aulică cu data, Viena 6 Aug., face mai întâi un rezumat al petiției din 1791, și-și dă răspunsul la patru din cele cinci puncte ale petiției. Trece apoi la cele cuprinse în petiția lui Lemeni și Moga.

¹⁾ Barițiu, o. c. p. 537 »*Preces nomine universae in Transylvania nationis valachicae Suae Majestatis exhibitae*«.

²⁾ Păcățian, o. cit., pp. 132—137. Rescriptul împărătesc în întregime și rezumatul concludului votat din partea dietei.

³⁾ Papiu Ilarian, *Ist. Rom. din Dacia sup. I.*, ed. II. Viena 1852, pp. 219—243, la documente, publică textul latinesc al propunerii cancelariei trans. aulice, referitor la cererea lui Lemeni și Moga, pentru a fi reluate în dezbateri petiția din 1791 și cererile episcopilor de a se da drepturi »gintii valache«.

⁴⁾ *Protocollum Praesidiale Episcopatus Fogarasensis pro anno 1833. ductum per Episcopum Ioannem Lemeny...*; în arhiva mitr. din Blaj. No. 1233. Die 5/17 Decembris III. Moga ut motionem ad Comitiam faciamus pro impetrandis aliquibus juribus. — Scrisoarea e în românește cu litere cirilice.

Pe baza rescriptelor împărătești din 26 Mai și 21 Iulie 1792, prin cari se promitea ușurarea sorții Românilor, și apoi având în vedere atât motivele responsabilității impuse lor prin antecesorii, cât și în puterea oficiului ce le incumbă, — cer ca „națiunea română, care întrece în număr pe celelalte națiuni ale Transilvaniei și poartă în măsură mai mare toate greutățile războiului și-ale păcii, fără a avea totuși vre-un drept cetățenească, să se recunoască de națiune de sine stătătoare și întru toate egală celorlalte trei națiuni recepte“¹⁾,

Referentul aulic spune mai departe, că episcopii sunt cu atât mai convinși de dreptate celor expuse de dânsii, încât spun în „instanția“ lor, că *Românii* nu numai dela natură, dar nici prin legi n'ar fi scoși dela drepturile și beneficiile cetățenești; căci „în vechime s'au bucurat de drepturi cetățenești, iar vre-o lege pozitivă, în puterea căreia să fie lipsiți de deprinderea drepturilor înrădăcinate în natura omenească, prin dietă nu s'a adus niciodată, cu atât mai puțin nu se poate dovedi asupra lor vre-o fărădelege săvârșită, care să tragă după sine o pedeapsă atât de mare“²⁾.

În punctul doi, petiția arată netemeinicia termenului de „*tolerat*“, „căci dacă nu ar fi Românii considerați de parte constitutivă a Principatului Transilvaniei ar avea voie liberă de a emigra, dar aceasta nu se permite nici indivizilor singuratici, ne cum națiunii întregi, de sigur din motivul, că n'ar fi cine să ocupe locul Românilor pentru a purta greutățile, fără ca să se împărtășească și de drepturile cetățenești“³⁾.

În punctul trei, episcopii afară de documentele din petiția națională din 1791, mai aduc unul, ca să dovedească cum sistemul introdus în Transilvania cu escluderea Românilor, în secolii trecuți n'a existat. Documentul dovedește că pe timpul lui Andrei III (1290—1301) Românii au stat la judecata (Tribunal) ce s'a făcut înaintea regelui în procesul familiei Herszenyi, alături de nobilii, săcuii și sașii.

În sfârșit în punctul patru, episcopii după ce au dovedit, că a existat o egalitate între Români și celelalte națiuni conlocuitoare, „nu înțeleg ce ar sta în potrivă, ca asemenea Ungurilor, Săcuilor și Sașilor și Românii să constituie în *numele*

¹⁾ Papiu Ilarian, o. cit., pp. 95—96 și 238—239.

²⁾ Ibidem, p. 239.

³⁾ Ibidem.

lor o *națiune* ca în vechime, căci nu s'ar turlura sistemul Transilvaniei dacă Românii ar fi declarați de-u patra nație¹⁾.

La aceste cereri ale lui Lemeni și-Moga opinia pe care o dă cancelaria aulică transilvană e cinică și plină de sofisterii.

Se răspunde, că e neîntemeiat argumentul, cumcă Românii ar purta în măsură mai mare greutatea țării decât celelalte națiuni — și aceasta din motivul, că iobagii români locuiesc pe pământul domnilor, deci nu dau dintru a lor, ci darea și greutatea se poartă din partea proprietarilor acelor pământuri. (Curat vorba Approbatelor: „Vilicus praeter mercedem sui laboris nihil habet“). — Se ripostează apoi, că „suplicanții fără pata ingraturdinei nu pot afirma că dela 1791 până în 1834 nu s'ar fi făcut pentru Români nici o ușurare și se provoacă la articolul de lege din 1791 referitor la clerul neunit, și la articoliile de legi, rămași literă moartă, privitor la gr. catolici.

La punctul culminant al cererii, ca națiunea română să fie recunoscută de a patra națiune, se respunde, că aceasta nu li-s'a promis nici când Românilor și că în conformitate cu articolul 6 din 1774, nici nu li-se poate concede fără răsturnarea sistemului legal al Marelui Principat al Ardealului²⁾.

După unele observații privitoare la susținerea potrivită a Clerului ambelor biserici și la promovarea culturii țaranului român, opinia Cancelariei aulice se încheie prin propunerea, ca prin decretul ce li-se va trimite Episcopilor, aceia să fie îndrumați, ca bucurându-se de drepturile căpătate (în 1744, 1791 și 1792), să aștepte în liniște hotărârile dietei și rezoluțiile împărătești și „să se nizuiască a se face demni și pe mai departe de favoarea și frăția într'adevăr părintească a Prea Înălțatului Împărat“³⁾. Iarăși vechiul cântec: „Bene sperare iubet: Sua Majestas“.

Cei doi episcopi și-au făcut datoria față de biserică și neam. Au luat în mână memoriul și totodată programul na-

¹⁾ Ibidem p. 240. »... non videatur, quid obstare possit; ne etiam Valachi ad instar Hungarorum, Siculorum et Saxonum suo nomine, sicut antiquitus, ita nunc quoque Nationem constituent, nec turbaretur Systema Transilvaniae, si Valachi pro quarta Natione declararentur«.

²⁾ Ibidem, p. 141. »Valachis id, quod ipsis, qua quartae nationi beneficium concivilitatis concedatur nec appromissum esse, nec absque convulsione Magni Principatus Transilvaniae legalis Systematis, prout in articulo anni 1744 pronunciatum habetur, eisdem concedi posse«.

³⁾ Ibidem, pp. 242 - 243.

țional din 1791 și l-au completat prin tot ce-au știut și au crezut mai potrivit, nescăpându-le nici argumentul dreptului natural, — fruct al revoluției franceze și a filosofiei dreptului. Dacă acest atac frontal nu le-a reușit, nu e din vina lor, cum înclină a crede Papiu Ilarian¹⁾. Nici dacă ar fi primit ei însărcinare specială din partea națiunii, fie prin culegere de subscripțiuni, (— dela un popor analfabet), fie prin congres național, ca în 1848 (— și e întrebare dacă s'ar fi putut ținea atunci), fie prin sinod, (care fusese de altfel convocat cu un an înainte); așa cum ar fi trebuit ei să facă după părerea lui Papiu Ilarian, care tinăr abia trecut de 20 de ani, pe când își scria istoria în Viena, trăia încă sub vraja evenimentelor din 1848; n'ar fi dus la mai mult rezultat, dată fiind îndărătnicia reprezentanților națiunilor privilegiate din Ardeal, cari nu pregetau a se opune chiar și rescriptelor împărătești. — Din cauza acestei atitudini a lor, chiar și dieta din 1834/35 care a fost o „dietă turbulentă“²⁾, a trebuit să fie disolvată cu forța, din partea comisarului împărătesc, arhiducele Ferdinand de Este, la 5 Febr. 1835; deoarece această dietă nu a tratat nimic serios, ci cum spune rescriptul monarhului „sub numele bastard al libertății spurcă libertatea și merge pe căi întortochiate, spre a răsturna buna ordine“³⁾.

Am ținut să insist asupra acestei petiții, deoarece ea scapă din vedere atât lui Barițiu în „Părți alese din Istoria Transilvaniei“, precum și dlui Păcățian în „Cartea de aur“, iar dl Bogdan-Duică în capitolul „Evenimentele politice dintre 1831—1839“ pp. 40—45, din cartea dsale, „Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu“ (Buc. 1924), nu amintește cu un singur cuvânt de petiția acestor doi episcopi, — pe cari de altfel îi decapitează prin două cuvinte, numindu-i „nulițăți intelectuale“⁴⁾ — deși e de necrezut, să nu-i fi bătut la ochi primul document din adnexele volumului I. a Istoriei lui Papiu Ilarian, pe care îl epuizează în tot ceace crede că poate fi compromițător la adresa Blajului, și cu toate că la vrâsta de 22—23 de ani, Tribunalul din 1848 nu putea avea erudiția atât de iubită de dl Bogdan-Duică, erudiție, a cărei lipsă îl face să nu-i mai placă, nici chiar ceace a scris dsa în anii tinereții⁵⁾.

Dr. CORIOLAN SUCIU.

¹⁾ O. c. pp. 97—98.

²⁾ Barițiu, o. cit. p. 588.

³⁾ Ibid. m, p. 586.

⁴⁾ Pag: 48, nota 5.

⁵⁾ Cf. Societatea de mâine, an II, nr.ii 4 și 5 p. 61.

„Părintele săracilor”.

Un amănunt din anii de preoție ai Mitropolitului Alexandru Șterca Șuluțiu de Cărpeneș.

Comuna Bistra din Munții Apuseni este una dintre celea mai mari sate românești din Ardeal. Se întinde pe șapte dealuri ca Roma. Casele sunt respirate la mari depărtări, pe văi în sus și pe culmi. Unii creștini fac câte trei ceasuri și mai bine dela căscioara lor până la biserica din mijlocul satului. Căci așa trăiesc Moșii noștri din moși strămoși, unde și cum s'au putut ocroti, sărmanii, pe lângă fânețele și vitișoarele lor. Ei au fost într'adevăr frați cu codrul, vorba poetului Alexandri. Frați de necaz și de nevoie însă, nu de îmbuibare!

Când a sosit tinărul preot Alexandru Șterca Șuluțiu în Bistra, la 13 Decembrie 1814, comuna avea 700 de fumuri, dintre cari puține erau în preajma bisericii, aproape de popa și de molitvelnic. Tocmai de aceea parohia Bistra avea 3 preoți, un paroh și două ajutoare, capelani cum se zice. Parohul George Bistrai era om bătrân și bolnăvicios, care, mai ales fiind reumatic de picioare, abia se putea târi până la biserică, necum să mai alerge cu crucea la Bobotează, ori la îngropăciuni depărtate. Această slujbă o făceau cei doi capelani ai săi, Șuluțiu și George Bistrai, tinărul.

Aceștia mergeau pe la casele creștinilor mai mult călare, cu patrafirul și cu cartea de slujbe în desagă. Alt modru mai bun nu era. Că de ar fi umblat pe jos, puteau să moară oamenii bolnavi, fără să vadă fața popii și sfânta grijanie. Capelanii și aveau fiecare câte-un cal anume, totdeauna înșeuat și gata de plecare. Că poporul era mult și durerile dese.

În anii dela 1814 până la 1817, a fost foamete mare în Ardeal, care, în munți mai ales era foarte cumplită. Moșii se hrăneau cu mălai din scoarță de lemn și din coceni de porumb, iar vara „pârliau” urzici și lobode cu apă clocotită și așa își mai înșelau foamea de pe-o zi pe alta. Altă „păzitură” — cum i-se zicea la zeamă — nu aveau!

Și'n vremuri bune, Moșul știa să facă un foc mare lângă cocioaba lui din munte și-l căptușea cu câte-un bolovan doi. Umplea un ciubăraș ori o cofă cu apă limpede dela „țărău”, presera într'ansa câțiva pumni de făină de mălai și amesteca

bine. Mai arunca un drob de sare dacă avea, iar când bolovanii din jăratec se înroșiau bine, îi lua cu două bețe și-i lăsa trumos în „ciuruiala“ de făină. Apoi își aduna omul toată casa pe lângă ciubărașul cu mâncare, lingurile de lemn „hăltăcăiau“ spornice și pacea era gata. Gurile flămânde se împăcau și Moțul era mulțumit.

Așa trăia sărăcimea din munți și'n timpuri de belșug, că „țara“, câmpiile roditoare dela Mureș, Someș ori Crișuri, erau departe și bucatele se câștigau cu greu.

Atunci însă, în cei trei ani de foamete dela 1814—1817, nu se găsea făină nici pentru cei doi-trei pumni de hrană primitivă. Iar dela o vreme, sărmanii oameni au început să „înprilostească“ de foame numai cu scoarța din pădure și cu urzicile „pălite pe sărăcie“. „Inchileau“ cum se zicea și au prins a muri, ba ici, ba colo. Cădeau ca snopii, de se dusese vestea de-o nenorocire ca aceea.

În Bistra, prin văi și pe culmi, erau în acei ani și până la câte 7 înmormântări într'o singură zi. Cumplire mare!

Când era capelanul Șuluțiu chiar pe la începutul preoției sale, s'a întâmplat să moară iarăș trei oameni într'o zi, dintre cari doi într'o parte a comunei, pe acelaș vârf de munte, iar al treilea în altă parte, tot la deal mare. Cei doi dintâi erau din sărăcime, iar cel ce murise singur pe muchea lui, era din oameni mai cu stare.

Venind rudeniile răposaților după preoți, bătrânul paroh George Bistrai și-a chemat capelanii și i-a împărțit la treabă, zicându-le:

— Tu, George fătul meu, te duci la morții din Dealul Hudriceștilor, că tu ești mai cu prindere și de nu-i lua plată mare dela acești oameni săraci, n'o fi cu bănat, că până acum tot tu ai fost pe la bogăți. Iar la bogătoiu din Dealul Măgurii va merge „popa cel tinăr“ (Șuluțiu), să mai prindă și el ceva, că-i om nou și începător. Și-i rândul lui.

Capelanul George s'a pus însă în potrivă și a zis:

— De altă dată totdeauna te voi asculta, taică părinte, dar acum să am iertare. Că uite, bine știi sfinția ta că în Dealul Măgurii sunt vitele mele la iernat, și trebuie să-mi văd de „iosag“. Azi e rândul să duc sare la vite și mâncare la slugi, și cu o cale îngrop și pe mortul acela.

Parohul nu se dete convins, ci a stăruit și mai departe ca porunca să fie împlinită întocmai. Însă capelanul cu vite la munte și cu slugi, nu se dete plainic. Nu și nu, că el nu merge în Dealul Hudriceștilor!

Atunci popa cel tinăr, Alexandru Şuluţiu, rupse sfada şi zise:

— Taică (parohul îi era socru), lasă-l. să meargă unde poţteşte. Eu mă voi duce şi la săraci, că eu voi fi „popa săracilor“.

Luă deci pe rudele săracilor din Dealul Hudriceştilor şi purcese cu ei, să le îngroape morţii.

— Vezi mă, — zise unul dintre Moţi pe cale, — dacă n'ai colaci să umpli straiţa şi punga popii George cu potori, mai că îi rămân morţii neîngropaţi. Tot cel ce are poţteşte mai mult. Dar iată, popa ăsta tinăr, alduiască-l Dumnezeu, nu-i bocotan ca ortacul lui, şi tot nu lăcomeşte la potori şi fu gata să vie la morţii săracilor. Alduieşte-l Doamne şi-i dă tot bine!

Părintele săracilor. Aşa a fost preotul cel tânăr din Bistra la 1814, Alexandru Şterca Şuluţiu, chiar dela începutul păstoririi sale. I-a şi mers vestea prin toţi coclaurii de munte şi poporul Moţilor prinse a-l iubi şi a se lipi de dânsul ca de un adevărat părinte ce era.

După nenumărate fapte ca aceasta, când preotul Alexandru Şterca Şuluţiu, în luna Mai 1836, trebui să se despartă de turma sa din munţi, căci fusese numit vicar la Şimleul Silvaniei, nu-i de mirat că poporenii săi l-au petrecut cu lacrimi şi cu jălanie mare.

După predica de despărţire din biserică „de partea poporului se ridică un complorat de obşte, femeile celea cuvioase mai cu seamă da ţipete şi vaiete, mişcătoare şi de pietri. În toată biserica era numai jele şi vaiete, vărsând izvoare de lacrimi“, — spun din cuvânt în cuvânt însemnările bătrâne, după cari am schiţat întâmplarea cu „popa săracilor“.

Şi iarăş: „Poporul înţelegând, că pornirea preotului şi protopopului său din Bistra va fi tot în aceeaş zi după amiază, îl urmă cu mic cu mare, bărbaţi şi femei, oblu dela biserică până la casa parohială şi, când inundându-şi şi el obrajii cu neseceale izvoare ale ochilor, se sui în căruţa care pentru totdeauna îl ducea cu locuinţa din Bistra, nu-i rămăsese nici mâinile, nici hainele, ba nici căruţa, nici roatele ei, nesărutate şi neudate cu lacrimile poporenilor săi cei buni“.

Pe lângă asemenea semne de nefăţărită dragoste, noul vicar al Şimleului, fostul „popă al săracilor“ timp de 21 de ani şi 6 luni în Bistra, a mai fost petrecut şi până la Abrud de-o 100 de călăreţi, drept gardă de onoare şi de recunoştinţă!

ALEXANDRU LUPEANU.

Reforma școlară.

Considerațiuni actuale din prilejul reformei învățământului secundar.

I.

Războiul mondial atât în faza primă, belică, precum și în faza a doua, postbelică, a produs o adevărată fermentație în ce privește concepțiile de viață, cu repercusiuni puternice — cum era și natural — asupra organizării și directivării viitoare a învățământului de toate gradele.

Războiul în ambele faze a fost și — încă este — un puternic punct de probă a forțelor pentru diferitele concepții de viață sub toate aspectele, în special sub aspectul educației morale, culturale și profesionale ale generațiilor antebelice.

Invingerile germane, datorite în mare parte unei educații profesionale intense, vitejia fără seamăn a apărătorilor dela Verdun și Marna, năvala înfiorătoare, cu piepturile desvelite, ale nemuritorilor dela Mărășești, izvorite din dragoste de neam și țară în cel mai ideal senz, și în urmă ghiarele hidosului materialism, ivite și puse în practică sub cel mai scârbos aspect chiar în cursul și mai ales după încetarea războiului, produse ale doctrinelor materialiste, au făcut și fac, ca fermentația diferitelor concepții să oscileze, să acționeze și reacționeze când spre stânga, când spre dreapta, trecând uneori chiar și extremele, cum e cazul în Rusia.

Amăsurat necesităților, pe cari evoluția inexorabilă le indică în ce privește directivarea generațiilor viitoare, apoi amăsurat lipsurilor, pe cari războiul, cu toate urmările sale, le-a descoperit în privința educației antebelice, fiecare stat tinde să-și revizuiască organizația școlară și să-i introducă reformele cerute de experiențele trecutului și de prevederile viitorului.

Guvernul actual al țării noastre prin legea învățământului primar-normal, apoi prin proiectul legii învățământului secundar vrea să lărgească cadrele organizației noastre școlare, să le refacă și să le reformeze amăsurat necesității imperative de-a da generațiilor viitoare cea mai bună și înțeleaptă educație atât pentru interesele colective, cât și individuale.

Dela resolvirea norocoasă a reformei școlare, — credem, că nu exagerăm, — va depinde în mare parte, dacă nu exclusiv, viitorul fericit al țării.

Suntem în preajma depunerii proiectului de reformă a învățământului secundar la cameră și senat, proiectul legii învățământului primar și normal fiind trecut deja prin forurile legislative în sesiunea anterioară, se impune deci examinarea principiilor, pe cari se bazează aceasta reformă. Nu pot fi nimănui indiferente aceste principii și nici nu este iertat să-i fie, mai ales având în vedere, că pe cultura generală, câștigată în școala secundară, se bizue pătura intelectuală, pătura conducătoare a unei țări.

Principiile reformei învățământului secundar, căci deocamdată se poate vorbi numai de principii, netrecând încă în public concretizările depuse în proiectul de lege, sunt în strânsă legătură cu principiile conducătoare ale reformei secundare franceze.

Pentru a putea încadra principiile reformei noastre secundare alături de principiile similare ale țărilor occidentale, mai ales latine, cu cari avem și trebuie să avem cea mai strânsă comunitate culturală, apoi pentru a învedera — prin comparație — dacă principiile reformei noastre secundare sunt cele mai norocoase, înainte de-a examina mai deaproape aceste principii, este necesar să trecem pe scurt în revistă reformele învățământului secundar din țările occidentale.

Franța, își reformează învățământul la 1902, iară după război la 1923. Durata învățământului secundar atât după reforma din 1902, cât și după cea din 1923 a fost și este de 7 ani, împărțit în 2 cicluri: inferior (I) cu 4 ani, superior (II) cu 3 ani.

După reforma din 1902 ciclul inferior avea 2 diviziuni: una cu l. latină obligatorie în cl. I—IV și cu l. greacă facultativă în cl. III și IV, și alta fără limbi clasice; ciclul superior în cl. V—VI avea 4 diviziuni amăsurat studiilor principale: latină-greacă, latină—limbi moderne, latină—științe și științe—limbi moderne, în cl. a VII-a (ultima) asemenea erau 4 diviziuni, dominând în primele 2 filosofia, iară în celelalte matematicile.

Experiența de 20 ani (1902—1923) dar mai ales, credem noi, aberațiile sub raport moral, la cari a dus, după cum a probat-o și o probează războiul, — cu toate progresele uriașe, realizate în domeniul tehnicii, comerțului etc., *concepția învăță-*

mântului realist (utilitarist), preponderat de studiul științelor practice, au făcut, ca să se revină la *concepția învățământului idealist*, consacrat ca atare prin studiile clasice (latină-greacă).

Reforma franceză din 1923 este legată de numele fostului ministru al instrucțiunii, Léon Bérard, și ca repartizare a studiilor față cu reforma din 1902 prezintă următoarea înfățișare: Ciclul inferior are o durată tot de 4 ani, însă numai cu o *singură diviziune*, în care latina este obligatorie, iară greaca facultativă în cl. III și IV.; ciclul superior, cu o durată de 3 ani, în cl. V și VI iar 2 diviziuni: una cu l. latină obligatorie și greaca facultativă, cealaltă fără latină și greacă cu limbi vii și științe; în cl. a VII-a la prima divizie are rol preponderant filosofia, iară la a doua divizie au matematicile.

Noua reformă, voind să elimineze cusururile principale ale legii dela 1902: *supraîncărcarea elevilor* cu diferite materii, și *specializarea într'o direcție prea de timpurie* (multele diviziuni), dăunătoare culturai generale, ce trebuie să o dea școala secundară, și chiar interesului de mai târziu a multor elevi, a suprimat cu totul diviziunea din ciclul inferior, iară în ciclul superior a lăsat numai 2 diviziuni: una cu l. latină și greacă, cealaltă cu l. franceză, mai dezvoltată, și cu încă o limbă vie. Astfel greutatea concentrică a instrucțiunii s'a pus pe limbile clasice și în general pe studiul limbilor și al literaturilor, înfăptuind ca organizare, principiul învățământului *unitar*, grupat în jurul limbilor și al literaturilor clasice, cu echilibrarea prepotenței studiului științelor.

Ministrul Bérard a voit deoparte să elimineze dualismul (clasicism și modernism) din școală și astfel să scape școala și elevii de inconvenientele dualismului, de altă parte a voit să dea o cultură generală *unitară* pentru toți fiii Franței, punând la centru studiile clasice, pe cari le-a crezut mai proprii pentru realizarea unei culturi superioare, solide, constante prin exemplele inmutabile și eterne ale creațiunilor literare, sub raport etic și estetic, menite să înalțe sufletele peste preocupările de ordin utilitar, cu *scopul final de-a crește caractere* (principiul idealist).

Tendința generală de-a înobila și a înalța sufletele, ca o reacțiune firească pe urma ravagiilor doctrinelor utilitariste reprezentate în școală prin preocupări de ordin realist și manifestate de multe-ori atât în cursul războiului, cât și după război fără mult scrupul, și în urmare tendința, — deși nemărturisită

— de-a restabili echilibrul moral, trece ca un fir roșu prin toate proiectele de reformă școlară.

Reforma lui Bérard a fost de scurtă durată (Maiu 1923—Aug. 1924), căci urmașul său, François Albert, a introdus din nou pentru anul școlar 1924/25, pe lângă diviziunile clasice-literare din cursul superior și diviziunea *modernă* cu limbile vii și cu *științele naturale*.

Motivul acestei schimbări este, — după părerea reformatorului — că reforma lui Bérard nu a ținut seamă de realitate: de inteligența superioară, ce o cere studiul limbilor clasice, pe care nu o posedă fiecare individ, și de durata lungă, ce o pretinde însușirea limbilor clasice, și astfel foarte mulți se exclud prin liceul unitar clasic dela cultura școlii secundare, de altă parte, că școala trebuie să se adapteze atât aptitudinilor înăscute ale elevilor, cât și necesităților reale ale vieții, atât sub raport individual, cât și colectiv: principiu realist ca fond și organizație.

Cusurul programei unitare alui Bérard după François Albert este, că, neputând negliza însemnătatea științelor, prin numărul de ore destinate acestora, a supraîncărcat programa.

Ca *scop final* al instrucției școlare, pe lângă însușirea unei culturi generale Fr. Albert fixează câștigarea unei *judecăți sănătoase* cu ajutorul *acelor studii*, cari corăspund mai bine variatelor aptitudini ale elevilor.

François Albert a anunțat simultan cu reîntegrarea diviziunii moderne în cl. V și VI și refacerea completă a programelor școlii secundare.

Astfel în Franța în cursul unui an e pe cale se se succedeză două reforme școlare; — una alui Bérard, ca fond idealistă, având la bază cultura clasică, ca organizație unitară, cu scopul de-a ridica nivelul culturai generale și a susține prioritatea inteligenței, — alta alui Albert, ca fond realistă, având la bază de o parte cultura clasică, de altă parte științele moderne, ca organizație deci dualistă (bifurcație), având de scop pe lângă însușirea culturai generale și posibilitatea însușirii unei judecăți sănătoase cu ajutorul acelor studii, cari corespund mai bine variatelor aptitudini ale elevilor.

În Franța se dă deci lupta în jurul reformei învățământului secundar pe principiile idealismului sau ale realismului ca fond, ale liceului unitar sau divizat, ca organizație, ale clasicismului sau modernismului, ca baze de cultură generală.

Reforma învățământului în Franța este în mare măsură în funcție și de concepțiile politice, conservative și democratice, cu reflexele lor sociale.

Tot asemenea și *reforma școlară italiană* este în funcție de concepția politică a fascismului.

Dupăcum fascismul este o concepție specială politică în haosul urmat după război, tot astfel și în reforma sa școlară se oglindește o concepție cu totul specială.

Concepția, dela care a plecat autorul reformei italiene, ministrul Giovanni Gentile, este, că scopul propriu și principal al statului, ca conviețuire colectivă, constă în realizarea echilibrului moral, în realizarea vieții morale sub toate raporturile. În acest senz individul, trăind în colectivitate, este dator să și aducă în consonanță toate acțiunile sale cu scopul principal al statului, adică cu moralitatea, făcând chiar jertfe, sacrificii pentru realizarea armoniei morale. Ca cetățenii să fie gata de aceste sacrificii, statul în îndeplinirea scopului trebuie să se bizue pe *religie*, care înalță gândul spre divinitate. În urmăre școala nouă, ca mijloc de educație, trebuie să fie *spiritualistă*, dând în **acest senz cultura general umană**, față cu școala veche, care era *materialistă*.

În baza acestei concepții studiile se concentrează în jurul *spiritului umanist*, având ca fond religia, apoi autorii clasici și filosofia, cu ajutorul căreia se tratează în mod filosofic toate problemele vieții, atât ale trecutului, cât și ale prezentului, eliminând la singuraticile materii amănuntele, cari încarcă memoria și nu fecundează inteligența. Învățământul este unitar.

În *Belgia* ministrul *Nolf* a pus chestiunea astfel: „oare se pot considera, ca echivalente din punctul de vedere al educației generale a spiritului și caracterului, umanitățile vechi și cele moderne, permițând, ca cei ce vor face parte din pătura intelectuală a țării să se pregătească pentru viitoarea lor misiune, urmând *drumuri diferite* sau, ca legând firul *tradiției* cu prezentul, vechea educație clasică să fie socotită ca cea mai bună pentru obținerea unei adevărate culturi generale, care să se impună tuturor?“ Guvernul Belgian a aprobat soluția a doua.

Totuși, considerând circumstanțele locale, nu s'a admis singur numai învățământul clasic unitar, ci s'a făcut o bifurcație, anume, ca elevii, cari nu intră la studii tehnice superioare, să învețe l. latină și greacă (secția clasică), iară cei ce intră la aceste studii să învețe l. latină fără greacă (secția latinoștiințifică).

În *Portugalia* liceul, după noua reformă, are 4 secțiuni:

a) secția *limbilor și a literaturilor clasice*,

b) secția *limbilor și lit. germanice*,

c) secția *științifică și*

d) secția *normală* pentru învățători.

Principiul de bază al reformei este învățământul *obiectiv*, integral (al tuturor științelor) și *subiectiv*, adică dezvoltarea integrală a tuturor activităților unui elev.

Făcând o privire generală peste reformele schițate, putem constata următoarele:

Reforma primă franceză (1923), italiană și belgiană tind să dea generațiilor viitoare o culturală generală, superioară și *unitară*, care să aibă la bază literaturile clasice, vechi și moderne, având convingerea, că în acestea sunt depozitate, sub raport etic și estetic, acele comori eterne și inmutabile ale inteligenței omenești din toate timpurile, cari sunt mai potrivite să fecondeze *inima și rațiunea* elevilor; reforma a doua (1924) franceză și cea portugheză pe lângă studiul clasicității admit, ca *diviziune*, și studiul mai larg al științelor, ținând seamă de aptitudinile variate ale elevilor și de cerințele reale ale vieții.

Ca organizație școlară, reformele tind spre *unitatea* învățământului, cu excepția Portugaliei și în parte a Franței (reforma a doua), voind să elimineze inconvenientele diviziunilor: cultura unilaterală și specializarea prea de timpurie, lăsând specializarea în grija universităților sau a școlilor de specialitate.

Toate reformele convin în a degaja elevii de supraîncărcarea programelor de până acuma, dând atenția cuvenită igienei intelectului.

Suprafețele de ciocnire între diferitele reforme izvoresc din două deosebiri: a) din deosebiri principiale: deoparte *idealism* (clasicism), de altă parte *realism* (modernism); b) din deosebiri de organizare cu reflexele lor de ordin practic: de o parte învățământ *unitar* pentru toți elevii, de altă parte învățământ *divizat* (pe specialități) după aptitudinile și necesitățile elevilor.

Examinând principiile diferitelor reforme școlare, avantajele și inconvenientele fiecăreia, apoi aplicarea lor practică, este cert, că e nevoie, ca viitoarea generație să posedă o cultură superioară sub raport etic și estetic, asemenea este foarte natural, că viitoarea generație nu poate fi lipsită nici de cunoștințele, ce i-le prezintă realitatea sub raport științific, căci altfel viitoarea generație, crescută fie după un sistem, fie după

altul va fi unilaterală: în urmare cea mai norocoasă rezolvire a reformei școlare va fi aceea, care fixându-și de țintă a învățământului secundar *cultura generală*, va face, ca, între cadrele unui învățământ unitar, elevul să-și însușească atât cultura clasică indispensabilă, cât și cunoștințele reale în măsura cerută de cultura generală, cu un cuvânt, dacă se va educa și inima și rațiunea elevului într'o combinație armonică.

Astfel se va putea evita unilateralitatea și într'o privință și în alta, și se vor putea evita inconvenientele inerente unei specializări prea timpurie.

Ori principiul combinării diferitelor concepții este în funcție de o potrivă: a) de programa diferitelor materii din școala secundară, b) de programa universităților și a școlilor de specialitate și c) de igiena fizică și intelectuală a elevilor.

Și anume, ca învățământul *unitar-combinat* să poată fi realizat, va trebui să se țină seamă la compunerea programei de următoarele: să se selecționeze bine materialul fiecărui studiu, luându-se minimul indispensabil cu considerare și la cerințele programei universităților și a școlilor de specialitate în cadrele culturii generale. Vor trebui deci lăsate la o parte chestiunile mărunte, secundare, cari numai îngreunează, dar nu fecondează intelectul, ca astfel să se evite surmenajul elevilor.

Compunerea programei fiecărui studiu, indiferent de principiu, este lucrarea cea mai de căpetenie, când e vorba de reformă, căci ea, reprezentând laturea practică a principiilor, poate să facă să devină iluzorii cele mai bine chipzuite intenții; poate să ridice la un nivel superior învățământul sau să-i pună greutăți, cari să-i taie din capul locului orice avânt.

Dacă planul de muncă e bine tixat, încât privește laturea obiectivă a muncii, succesul este asigurat.

În lumina acestor considerațiuni vom examina și principiile reformei învățământului nostru secundar, ținând seamă de circumstanțele noastre speciale.

AUGUSTIN CALIĂNI.

Atitudini și învățături contrazicătoare în sânul bisericii ortodoxe.

Pentru cei neinițiați s'ar părea că'n sânul bisericii ortodoxe este desăvârșită unitate de vederi în ce privește dogmele sau adevărurile dogmatice. Realitatea este cu totul alta.

Pentru ca cetitorii revistei să fie deplin orientați în această chestie vom înșira câteva date, urmându-l pe M. Jugie și Duchesne, din cari se va vedea că ceea ce părea a prezenta o unitate desăvârșită din punct de vedere doctrinar, prezintă lacune și goluri ce pot aduce o desagregare desăvârșită, așa cum e cazul și cu organizația bisericească binișor protestantizată în unele părți.

Cărțile deuterocanonice ale sf. Scripturi erau recunoscute și'n Biserica răsăriteană, ca și'n cea apuseană, de cărți sfinte, inspirate de Duhul Sfânt. Va să zică nu era deosebire de vederi asupra numărului acestor cărți sfinte dumnezeiești. De când însă teologul favorit a lui Petru cel Mare, Teofan Prokopovitch, luă poziție împotriva cărților deuterocanonice ale Vechiului Testament, de atunci ele încep a fi respinse de Ruși. De fapt în veacul XIX. această părere devine învățatură oficială a Sfântului Sinod, și-și află expresia în catehismul lui Filaret *aprobat de Sf. Sinod*. Părerea aceasta au îmbrățișat-o și cei mai mulți teologi greci, iar oficialitatea o tolerează c'o indiferență desăvârșită. Or! prin această atitudine Biserica Răsăritului contrazice săborului Trulan și săborului II. dela Nicea cari au aprobat canonul 8 apostolic și 32 dela Cartagena. Mai poate deci avea pretenția de a fi infalibilă?

— *Botezul*. Până la mijlocul veacului XVIII. Grecii se mulțumeau să re'noiască taina sf. mir latinilor ce treceau la ortodoxie, în 1718 atât în Rusia cât și'n patriarhatele grecești era admis până și botezul luteranilor și al calvinilor. La a. 1755 patriarhul ecumenic Ciril V. hotărăște cu dela sine putere, că papistașii nu's decât niște necredincioși și deci, trebuie rebotezați. Se știe că membrii sinodului său au fost refuzat să approve această măsură, redactând o definiție contrară.

Măsura patriarhului a sfârșit prin a triumfa încetul cu încetul în bisericile autocefale de limbă greacă. În 1756 cei patru patriarhi declară, că botezul bisericii apusene nu-i valid pentru că nu-i conferit prin cufundare. În sfârșit cam dela 1860, sinodul din Atena; ca și patriarhia din Constantinopol, hotărăsc din nou, că numai sf. mir din 1629 ar trebui repetit.

Rușii până'n 1629 nu rebotezau pe latini convertiți la legea lor. În săborul din Moscova se hotărî să fie rebotezați. În 1667 într'un nou săbor la care luară parte patriarhii Alexandriei și Antiohiei veștejiră, în acord cu patriarhia din Constantinopol, ignoranța părinților dela săborul din 1629, restabilind disciplina veche de a nu reboteza. Asta ținu până la 1757. La această dată sfântul Sinod publică ritualul lui Petru Movilă; care prescria conferirea sfântului mir numai pe seama acelor latini, cari nu l-ar fi primit dela episcopii lor înainte de a fi încorporați bisericii ortodoxe. Aceasta practică e urmată și azi.

Cum vedeți deosebire fundamentală între bisericile răsăritene într'un punct ce atinge dogma, și variații dela un veac la altul.

Spovedania. Teologii greci până'n veacul al XVI și XVII, și confesiunea lui Dosikin recunoșteau că epitiimiile adecă penitența impusă în formă de canon în sfânta spovedanie penitentului din partea preotului are nu numai caracter medicinal ci și vindicativ spre iertarea pedepsei cuvenite după păcat. Meletie Rigas și confesiunea lui Petru Movilă neagă existența pedepselor vremelnice și astfel și nevoia unui canon din acest punct de vedere.

Indulgințe. Teologia mai modernă greacă neagă de asemeni și îndrituirea *indulgințelor*, în contradicție cu învățătura tradițională a Bisericii grecești, care cunoștea așa numitele „sunhorohartia“ breve de indulgințe (confer confesiunea lui Hrisant) identice cu indulgințele practicate în biserică apuseană.

Ordul. În veacul XVII și XVIII grecii (vezi confesiunea lui Dositeiu cap. 16) învățau că taina ordului imprimă un semn neșters în sufletul aceluia care-l primește. În Rusia e aproape generală și oficială învățătura contrară, că ordul nu imprimă un caracter neșters, și Sfântul Sinod al Rusiei în traducerea Confesiunii lui Dositeiu, făcută la anul 1838 lasă afară din Confesiunea lui Dositeiu, care suna astfel: „Botezul imprimă un caracter neșters ca și preoția“, partea din urmă: ca și

preoția. Păreră această începe a prinde rădăcini încetul cu încetul și între teologii greci, deși majoritatea aderă încă la Confesiunea lui Dositeiu. Deci iarăși variație într'o chestie dogmatică.

Indisolubilitatea căsătoriei. Legislația canonică a patriarhiei admite cel puțin cauze de divorț, pe când cea rusească numai trei. Melețiu Sakelloropoulos declară în dreptul său canonică că biserica adoptă în punctul acesta prescripțiile legii civile. Practica în biserica română ortodoxă este de fapt o adoptare a acestui principiu.

Purgatorul. Confesiunea lui Dositeiu admite trei categorii de defuncți, a căror soartă e hotărâtă în mod irevocabil după moarte: 1. Cei aleși cari văd față la față Sfânta Treime; Cei orândiți, cari sunt pe vecie sortiți chinurilor; și 3 cei osândiți la iad, spre a ispăși pedepsele convenite după păcat și cari au nădejde de a fi mântuiți într'o zi, căci după ce au săvârșit păcatul de moarte, le-a părut rău de el fiind încă în viață, deși n'au făcut încă roduri de pocăință. Cum vedeți nu pomeniște de purgatoriu cu numele, dar de fapt îl admite.

În schimb Petru Movilă în confesiunea sa (partea I răsp. 64) neagă c'ar exista o categorie intermediară între cei aleși și cei osândiți.

Nu mai pomenesc de alte deosebiri între Greci și Ruși, cum ar fi relativ la împărțirea de nou a tainei mirului, la *apostați*, și altele, căci și atâta e destul. De sigur, Bisericile autocefale, cari n'au o autoritate centrală unitară, care să le îndrume în mod sigur pe tărâmul învățaturii religioase, sunt expuse să se destrame și să se îndepărteze una de alta chiar și pe tărîmul învățăturilor. De fapt învățăturile protestante au și început a se strecura pe neobservate, mai ales în sânul bisericii rusești. Organizația bisericească mai apoi a unora e deadreptul o copie a tipului protestant. Conciliul dela Ierusalim ar avea, credem noi, chiamarea, înainte de toate, să lămurească aceste puncte de divergență, cari ating credința și învățătura și să avizeze la măsuri împotriva protestantismului.

Observarea ce se degajează mai apoi din celea de mai sus este pentru noi catolicii o bucurie, că ne avem în Roma un razim sigur pe terenul dogmelor și-a învățaturii; și convingerea, că o biserică ortodoxă în desacord cu sine însăși nu poate dăinui mult. Se va fărâmița și mai tare.

Ep. ALEXANDRU NICOLESCU.

INSEMNAȚI.

Reforma calendarului. Un profesor dela Școala Normală din Brăila, D. Bancila este unicul intelectual care nu e mulțumit cu introducerea calendarului gregorian. In trei numeri consecutivi ale Ideii Europene a apărut studiul său menit, în intenția autorului, să dovedească că au păcătuit împotriva psihologiei țaranului român, cei ce au introdus stilul nou la români. La 30 Noemvrie, luându-se după oarecari nemulțămiri ce se arătaseră, era convins că țaranii nu vor primi în ruptul capului reforma. După dânsul „rău e dacă primesc reforma și rău e dacă nu o primesc, dar tot mai grav ar fi dacă ar primi-o în grabă.“ De aceea s'a și încumetețit să justifice într'o revistă cu caracter filozofic rezistența țaranilor, dându-i un caracter psihologic și confesional. Cele ce au urmat înainte chiar de a se ti terminat publicarea încercării sale, l-au silit să recunoască cu oarecare mâhnire, că „acum desigur totul e făcut și nu știm macar de s'ar mai putea reveni ca să se schimbe felul de aplicare al reformei“ mulțumindu-se cu afirmația că „cugetătorul va trece schimbarea calendarului cu melancolie și îngrijorare la răbojul reformelor greșite“. D. Bancilă știe și recunoaște că din punct de vedere al adevărului științific stilul iulian era greșit și cel gregorian cât mai aproape de realitatea astronomică, dar rămâne în părerea că „dacă noul calendar a fost primit ușor“ cauza ar fi „lipsa de religiositate.“

Dumnealui e convins că trei sunt caracterele ortodoxiei. Intâi că ortodoxia e un cult prin eselența, adică în ortodoxie forma externă a cultului primează orice alt și „calendarul face parte din elementele cultului“ dacă nu în realitate dar „după concepția poporului“. Al doilea „Religia Ortodoxă spre deosebire de celelalte religii e a întregului popor ... și deci un bun absolut al țaranilor“. Al treilea, ea nu este un instrument suprem de organizare a vieții ... ci ceva impus „odată pentru totdeauna;“ și că prin urmare de s'ar fi schimbat o dogmă poporul nu ar fi făcut atâta caz ca de schimbarea calendarului.

Nu știm ce pretinde când zice că din acest punct de vedere „cazul uniților e semnificativ”; dar știm că cei din români cari s’au unit cu Roma, nu au făcut acest pas decât pe baza celor discutate și admise în Sinodul din Florența, când s’a elucidat voitele confusiuni și s’a recunoscut că în credința răsăritenilor și apusenilor nu e în fond nici o deosebire dogmatică. Dacă fraza dlui Bancila se va fi referind la oarecari nedumeriri ce și unii țărani uniți au avut în ce privește schimbarea calendarului, vom arăta că ele au fost provocate de alte pricini ce nu au a face nici cu legea Răsăritului, nici cu „psihologia specială a țaranului român”. Până atunci însemnăm că nu Biserica ortodoxă, ci toate confesiunile pretind că au în ele ceva etern și imutabil. Nici Biserica Răsăritului, nici orice altă confesie creștină nu are propriu zis un calendar al ei, ci doar un sinacsar. Impărțirea timpului, calendarul, se face de puterea lumească, de Stat. De aceea și Grigorie XIII nu a impus calendarul ce-i poartă numele Bisericii catolice, ci numai în Statul Papal. Calendarul acesta fiind mai bun, rând pe rând a fost introdus și în celelalte state de guverne fără nici un amestec bisericesc. Și pretutindenii în Apus, dând Cesarului cele ce sunt ale Cesarului, apusenii catolici și-au serbat praznicele după calendarul oficial al Statului. De aceea și țărani catolici din Moldova și-au ținut sărbătorile după calendarul iulian până acum în urmă, când Statul a introdus în România calendarul gregorian. Pe D. Bancila nu-l satisface de loc cuprinsul enciclicei Sf. Sinod din București, privitoare la reforma calendarului. Poate ca enciclica aceea să nu fie un model de logică și de elocință. Dar chipul cum D. Bancila iea în batjocură temeiul decurgând din interesele economice ale țarei, îl dă de gol că Dumnealui, nu țaranul român, e stăpânit de superstiția tradițiunii calendaristice. Are dreptate însă când spune că faptul că celelalte state ortodoxe au schimbat calendarul, nu e un argument; dar nici redactorul enciclicei nu a voit să spună asta. A voit doar să facă cunoscut credincioșilor lui, că nu mai e nici un popor chiar ortodox care să mai fi păstrat calendarul iulian.

Nostim e D. Bancilă când pretinde că în argumentul tras din nevoia unificării găsește că „se oglindește minunat concepția genială a oportunistului dacoroman... care tinde să contopească minoritățile adoptând calendarul lor.” Aceasta după Dumnealui ar da de bănuir că facem la noi pe placul

minorităților. Critica acestui argument al sinodalilor, e prea demagogică pentru ca să ne oprim asupra-i.

În fața declarațiunii solemne a Sinodului că „i-a devenit imposibil să se mai opună adevărului“ se revoltă. Dojenește pe sinodali că prin acest „argument pun în rizic însași realitatea religioasă.“ Incredințat că este absolut inezact că adevărurile religioase concură cu „cele științifice“, le spune că așa ceva putea crede Comenius, dar nu mai aparține cugetărei contemporane.“ Dânsul este dintre acei ce gândesc că religia nu e bună decât pentru proști și ignoranți. Noroc că „Victor Cousin, Pasteur și Henri Poincaré nu au fost nici proști nici ignoranți, și au murit în vremile noastre mărturisind că adevărurile științei nu înlătură credința. Și apoi, dacă aplicarea reformei calendarului nu a întimpinat mai multe dificultăți, este tocmai pentru că pretutindeni unde s'a explicat țăranilor și celor dela periferie că stilul vechiu era în realitate greșit, toți s'au liniștit. Țăranul român din sec. XX este mult mai deștept decât se crede. Dacă atâția țărani cad în mrejele sectelor protestante, cele mai lipsite de cult exterior, este o dovadă din cele mai puternice că numai ritualul nu-i satisface, că ei mai caută ceva în religie.

„Aceasta reformă (a calendarului) trebuie lăsată pentru vremea când poporul ar fi eșit dacă nu complect din faza etnografică, chiar dacă aceasta ar fi fost peste câteva generații,“ scrie D. Bancilă. „Poporul român se găsește în faza etnografică și culturală;“ iar „tradiția e o prejudecată istorică, colectivă, practică și considerată inatacabilă,“ căci „tradițiunile sunt învăluite într'o atmosferă de superstiții“ și „calendarul este o tradiție și încă una din din cele mai puternice:“ De aceea psihologia țăranului român ar fi pretins să fie lăsat vreo câteva generațiuni în rătăcirea lui.

Desbrăcat de orice aparat științific, asta însemnează că țăranul român e într'un atare grad de ignorantă și superstiție, încât socotește calendarul ceva sacrosanct, mai sfânt decât chiar o dogmă și trebuia lăsat în prostia sau tradiționalismul lui. Cu toate astea nu e tocmai așa. În orice grad al fazei etnografice o fi țăranul român din 1925, tot va fi pe acelaș grad dacă nu cu sârbii și grecii de anul trecut ori cu muscalii din 1923, tot nu o fi mai înapoiat ca țăranii din Apus din sec. XVI și XVII, când ei au adoptat stilul cel nou fără mari greutăți. Și nici într'un caz nu-l socotim mai înapoiat,

decât romanii din vremea lui Iuliu Caesar, cari au primit reforma calendaristică a acestuia foarte ușor, pentru că li-s'a spus că e mai aproape de realitate.

Să nu exagerăm nimic. Țăranul român este tradiționalist ca orice țăran de pe lume, nici mai mult nici mai puțin.

Dacă un moment a părut ca reforma calendarului se va lovi de o rezistență mai mare la țăranul român decât la alte popoare mai inferioare lui, pricina trebuie căutată în altă parte. Românul nu e mai prost și mai incult ca sârbul și bulgarul, nici mai bigot ca grecul și muscalul.

Povestea că la Ierusalim se aprind luminările singure la prasniciile socotite după stilul iulian, nu a răsărit în România. O găsiți în Pidalion, adică în colecția oficială a canoanelor orientale, ca unicul și cel mai puternic argument în apărarea Patriarhiei din Fanar, că nu introduce calendarul gregorian. Adevărul este că grecii în aversiunea lor față de latini, au rezistat trei secole, închipuindu-și că pot menține despărțirea Răsăritului de Apus, învățând la deosebiri „dogmatice“ de calibrul acesteia. Nu e treaba noastră să socotim tot răul ce și-au făcut ceice trei secole și mai bine au contestat un adevăr științific incontestabil. Noi știm că pentru a mărturisi adevărul nu e niciodată prea târziu și că mai bine mai târziu decât niciodată. Din pricina acestei tactice greșite a Grecilor, în popoarele de rit oriental a pătruns credința că stilul e cel mai bun și de aci o nedumerire, care a silit pe sinodali să declare că numai e cu puțință să reziste adevărului.

A trece pe nesimțite dela calendar greșit la unul bun era preocuparea răposatului Dumitru Sturza în 1898. El cel dintâi se gândise a tăia ziua de 31 a lunilor timp de doi ani și ceva, pentru ca românii să între în sec. XX cu calendar bun. Ceice combăteau cabinetul Sturza, nu au voit să audă de o astfel de „știrbire a legii strămoșești.“ Iar cei ce-l susțineau și erau gata să-i voteze reforma, au împiedecat pe răp. Petre Carp a introduce stilul nou la 1 Iulie 1900, cum era gata să facă. Tot cam aceștia au intrigat împotriva dorinței ministrului Marghiloman de a nu făptui această reformă în Iulie 1918. Ceice asmuțiseră pe sinodali atunci veniți la guvern peste câteva luni, au înfăptuit-o ei. Au crezut atât să introducă stilul nou numai în viața civilă și de Stat. Ei cunoșteau zicătoarea ce asigură că în capul omului nu încap două calendare, și erau siguri că foarte curând se va impune dela

sine unificarea calendaristică. Asta a și făcut să nu se inziste prea mult asupra reformei, convingși fiind toți că unificarea se dovedise absolut necesară și că era dorită de toți. De aceea nimeni nu s'a trudit să esplice mai mult oamenilor, că stilul iulian era greșit și nimeni nu și-a dat osteneala să cerceteze de ce țările celelalte nu au schimbat calendarul decât imediat după Bobotează, la 1 Maiu ori la 1 Iulie. Au admis data de 1 Octomvrie, și astfel dela început au prăznuit pe sf. Dumitru când țaranii adastau pe sf. Paraschiva, pe sfinții Arhangeli în ziua când ar fi căzut sf. Dumitru, Intrarea în biserică când știau că ar fi sf. Voivozi și pe sf. Nicolae când după cel vechiu cădea Intrarea în biserică. Asta a încurcat și mai rău pe cei mai simpli. Și nimeni nu se ostenea să dumerească oamenii.

La greșelile astea a mai intervenit și bizantinismul politicianilor în surtuc și antereu, cari își inchipuiau că pot face dificultăți guvernanților civili și eclesiastici. Sectele protestante au nădăjduit și ele că vor pescui în apă turbure. Înțelepciunea poporului era însă mai mare decât se credea. D. Bancila s'a înșelat și Dumnealui ca și alții mulți, și în credință că poporul va fi recalitrant, s'a încumetat să legitimizeze o rezistență ce nu s'a ivit, sau mai exact nu a fost prea întinsă nici dârză. Statistica rămâne însă o artă și sofismele o minunată gimnastică intelectuală. Așa fiind studiul Dlui Bancilă e interesant, și l-am cetit cu plăcere. Mai ales că sofistica și sofismele nu pot face niciodată din negru alb. Asta e fericirea.

M. Teodorian Carada.

»Rodul trupului» și »Pilat din Pont«. 1. Se știe că în *Catehismul* eparhiei de Iași s'a făcut o mică schimbare, înlocuindu-se, în *Bucură-te, Marie*, cuvântul *pân-tece* cu vechiul *trup*. Pricina acestei reveniri la textul catehismelor vechi ale diecezei, a fost dorința catolicilor culți, pentru a căror ureche cuvântul *pân-tece* sună prea trivial spre a se putea întrebuința într'o rugăciune atât de măreață. Afară de aceasta, s'a constatat că chiar poporul de rând se sfiște de cuvântul în chestie, mai ales când vorbește cu persoane culte, cum e preotul; astfel, pentru a spune că-l doare *pân-tecele*, țaranul nostru întrebuințează expresia »mă doare *inima*«, lucru observat și de filologii noștri. Inlocuirea despre care vorbim s'a făcut pe temeiul unei vechi tradiții în eparhie. De fapt, la 1841, tot poporul catolic din Moidova spunea: »și blagoslovită roada *trupului* tău«.

Avem, în această privință, copia unui document din arhiva episcopiei de Iași, precum și o cârticică interesantă, răspândită atunci în toată Moldova. Cârticica scrisă cu litere cirilice și tipărită la Iași, 1841, e un *abecedar-catehism*, și poartă titlul: »*Abecedar pentru învățatura pruncilor catolici din principatul Moldaviei*«; iar documentul amintit ne spune că »*Abecedarul*« a-cesta era întrebuițat în toate școlile parohiale din Moldova: la Iași, Săbăoani, Călugara, Huși și Valea-Seacă¹⁾. Partea a doua a abecedarului cuprinde rugăciunile obișnuite în popor, între cari și *Bucură-te Marie* cu »*blagoslovită roada trupului tău*« (pag. 11). E adevărat că, opt ani după tipărirea abecedarului-catehism, Antonio de Stefano, sub păstoria episcopului Paul Sardi, a înlocuit, în cunoscutul său *Catehism*, vechiul *trup* prin *pântece*, prefăcând totodată pe *blagoslovit* în *binecuvântat*, iar *roada* în *rod*: »și binecuvântat este rodul *pântecele* tău²⁾«. Se vede însă că *pânțele* nu prindea și că Moldovenii catolici continuau mai departe cu »*roada trupului*«, deoarece, la 1866, episcopul Iosif Salandari e nevoit a reveni, în *Catehismul elementar*, la vechea formulă a abecedarului-catehism din 1841: »și blagoslovită roada *trupului* tău³⁾«. În sfârșit, chiar după reîntronarea cuvântului *pântece* în catehismele tipărite sub păstoria episcopului Camilli, amintirea *trupului* a rămas vie în poporul nostru, din care mulți pot da mărturie că ei au spus odată *trup* și nu *pântece*. Dealtminteri, poporul nici nu s'a mirat de această revenire la vechiul cuvânt.

2. Cam acelaș lucru avem de ziș și despre »*Pilat din Pont*«. Scriitorul acestor rânduri cunoaște pe un preot diecezan care avea de gând să arate că trebuie spus »*Ponțiu Pilat*«, și nu »*Pilat din Pont*«; ferindu-se însă de o discuție în presă spre a nu micșora autoritatea catehismului și a episcopului care răspunde pentru acest manual, numitul preot pregătia un mic studiu pentru a-l supune judecării Ordinariatului, când pe neașteptate apare articolul »*Ponțiu Pilat ori Pilat din Pont?*«, scris de părintele Morariu și publicat în »*Cultura Creștină*« din Blaj (XIII, 291). Articolul începe: »Intr'o ediție din urmă a unui catehism pentru credincioșii romano-catolici ai unei eparhii vestite și cu un trecut glorios, găsec cu oarecare surprindere,

¹⁾ Catehismul creștinesc (Brașov 1848) 38.

²⁾ Catehismul elementar romano-catolic (Iași 1866) 54.

³⁾ Arhiva Episc. cat. Iași, salt. 43. Documentul nu e numerotat.

printre alte mici schimbări ale textului de mai înainte, și pe aceasta în Cred: *a pătimit sub Filat din Pont*, în loc de *Ponțiu Filat*, cum era în edițiile de mai înainte și cum tot poporul era deprins să zică*. Eparhia vizată este a noastră a Iașilor, care și-a îngăduit această mică schimbare în catehismul diecezan, fiind poporul deprins să zică *Pilat din Pont* și nu *Ponțiu Pilat*, iar aceasta din simplul motiv că așa găsea scris atât în catehismul său catolic cât și în cărțile ortodoxe ce-i cădeau în mână. Faptul e atât de cunoscut încât îl putem dovedi numai din cărțile aflătoare în biblioteca noastră particulară. Cităm: *Abecedarul-catehism* (Iași 1841) 11: *au pătimit sub Pilat din Pont*; De Stefano, *Catehismul creștinesc* (Brașov 1848) 22: *pătimi supt Pilat din Pont*; idem, *Calea crucei* (Brașov 1848) 18: *răstignit încă pentru noi sub Pilat din Pont*; Inger (Anghel) Pârțac din Tămășeni, manuscris cirilic din 1846, nepaginat, cu diferite însemnări religioase: *deregătoriu în Judea Pilat din Pont*; *Învățătura creștinească sau catehism mic pentru tinerimea greco-catolică*, sub episcopul Alexi al Gherlei (Viena 1865) 16: *diregătoriu Pilat din Pont*; *Catehismul arhidiecezei de București*, sub arhiepiscopul Palma, (București 1889) 10: *sub Pilat din Pont*; *Arhimandritul Dionisie*, *Adunare de rugăciunile cele mai trebuincioase* (București 1850) 40: *în zilele lui Pilat din Pont*; T. Codrescu și D. Gusti, *Abecedariu pentru școalele începătoare*, ed. 7-a (Iași 1863) 26: *supt Pilat din Pont*; *Acatistul din Sibiu* 1845: *s'au răstignit de Pilat, carele era din Pont*; *Noul Testament*, sub Alex. Dim. Ghica, ed. 5-a (București 1857) Lc. 3, 1: *domnind Pilat din Pont în Iudeea*. Edițiile britanice ale *Noului Testament* n'au nici o autoritate românească. Mai notăm că toate aceste cărți au fost adunate numai din parohiile catolice ale Moldovei. Suntem deci în fața unui fapt pentru a cărui explicare trebuie recurs la textele și parafrazele grecești și slave, cari stau la temelia traducerilor românești. Dealtminteri, chiar în traducerea sfintei evanghelii după Luca, făcută de B. Wiener, preot franciscan, și tipărită la Hălăucești (tipografia serafică), cetim (p. 14, Lc 3, 1): *»fiind Pilat din Pont procuratorul iudeii*.*

Cetitorul acestor rânduri va pricepe ușor că noi nu ne legăm de *fondul* articolului, ci de *altceva*; iar acest *altceva* e lesne de înțeles, rămânând numele corect al diregătorului roman Ponțiu Pilat.*

Dr. IOAN FERENȚ. •

MISCELLANEA.

Expoziția misionară din Roma. Din prilejul Anului sfânt Biserica catolică își arată în chip mai vădit ca oricând altădată toată măreția ființei sale, tot farmecul puterii sale divine, toate efectele uimitoare ale rodniceii sale activități străbătând în spiritul său primitiv toate straturile și toate ramurile activității vieții morale.

Dovedește mai pe sus de orice îndoială că și-a însușit și a urmat întocmai porunca dumnezeescului său întemeietor: Mergând învățați toate popoarele.

La constatarea acestor adevăruri ne îndreptățește pomenirea — chiar și numai în fuga condeiului — și minunilor ce ni-le oferă: expoziția misionară deschisă în Vatican. Pe o întindere de aproape șapte mii de metri pătrați sunt clădite cele 40 de paviloane, cari se dovedesc prea mici pentru așezarea imensului material adunat în Roma din toate părțile lumii, unde se vestește cuvântul mângăitor acelora, cari stau încă în umbra morții.

Spre scopul acesta stau la dispoziție și salele vaste ale Muzeului pentru statui din Vatican.

Intrând în sala primă ni-se înfățișează în hărți artistice lucrate Pământul Sfânt, în care a aruncat Isus sămânța de muștar a evanghelicii. Vedem părădându-se cruciatele cu nenumăratele lor jertfe aduse din iubire curată față de Hristos, precum și sanctuarele răsărite din sângele cald al creștinilor, în modeluri de-o execuție neîntrecută. N'a rămas fără vre'un monument nici baremi un loc sfințit de sângele și lacrimile Mântuitorului.

În sala a doua hărți uriașe ne indică lățirea admirabilă și triumfătoare a creștinismului în decursul veacurilor cari s'au succedat.

În sala a treia ești îndemnat să te inchini cu smerenie amintirii nenumăraților atleți ai lui Hristos, a martirilor, cari fără deosebire de vrâstă, de sex, de condiție socială și-au vărsat nevinovatul sânge, pentru răspândirea și întărirea împărăției lui Hristos. Vederea feliuritelor instrumente de tortură te îngrozește.

În sala a patra ești condus în fața locului de misiune, unde prin chipuri explicative vezi amestecul impunător de popoare diferite după dătină și limbă, în mijlocul cărora sârmanul misionar, cu crucea — unica-i armă — a trebuit să sădească învățătura, care pe toți să-i facă una în iubirea lui Hristos.

Sala a cincea arată rezultatele înfăptuite ale catolicismului. Locul idolilor popoarelor păgâne îl ocupă semnele biruinței creștine: crucea și icoanele sfinte.

În următoarele nenumărate sale se prezintă amănunțit singuraticile provincii ale împărăției lui Dumnezeu, începând cu pădurile străvechi ale Americii de Nord, ale celei Australe și din bătrâna America de Sud. Într-una ți-se vrăjește lumea mohamedană, în care jocul nebun al dervișilor e înlocuit cu spiritul și munca pașnică a creștinismului. Locuitorii autohtoni

ai Aziei mici în pitorescul lor port național își îmbie lucrul mânilor lor, rod al creștinismului.

E impunătoare apoi statua imensă a sf. Francisc Xaver, în mijlocul împărăției sale în feerica Indie.

Antropofagii Oceanului Pacific -- prin munca stăruitoare a misionarilor catolici -- au devenit fii credincioși ai bisericii lui Hristos.

Nu te mai înspăimântă nici fioroșii locuitori ai întunecatei Africa, pentru că și între ei au străbătut -- mânați de râvna crucii Domnului -- pionerii lui Hristos.

Biblioteca vastă unde se cuprinde întreg istoricul minunilor bisericii Domnului îți arată munca uriașă, osteneala fără preget a nenumăraților, cari n'au cunoscut altă ambiție, n'au râvnit altceva, decât lățirea la toată făptura a învățăturii blândului Isus!

În adevăr e uimitoare gingășia providenței divine!

În mijlocul veacului acestuia necredincios, ipocrit și indiferent. Biserica lui Hristos, are puțință să-și arete în fața lumii întregi strălucirea nespusă a acelei instituțiuni, despre care Isus a zis că va fi până la sfârșitul veacului și că porțile iadului nu o vor învinge.

Argument apologetic de covârșitoare însemnătate, pentru divinitatea bisericii catolice e între altele și expoziția misionară din Roma. (Ts).

Reglementarea sectelor religioase. Privitor la funcționarea asociațiilor cu caracter religios, până la definitivă stabilire prin lege a regimului general al cultelor, »Monitorul Oficial« din 10 Februarie a. c. (nr. 3), publică următoarea decisiune a Ministerului Cultelor și Artelor (nr. 5734 din 29 Ianuarie a. c.)

»Sunt cu desăvârșire oprite următoarele asociațiuni cu caracter religios (secte religioase): 1. Nazarenii (pocăiții); 2. Asociația internațională a studenților în Biblie (mileniștii); 3. Adventiștii reformatiști; 4. Secerătorii; 5. Penticontaliștii; 6. Inocentiaștii; întrucât doctrinele, pe cari le propagă, sunt de natură a aduce atingerea legilor și instituțiilor statului și prin practicile lor contravin ordinii publice.

Asociațiunile baptiste și adventiste de ziua a șaptea rămân a se bucura de drepturile și libertățile pe cari Constituția le acordă asociațiilor în genere.

Totuș, spre a se evita orice neînțelegeri cu autoritățile chemate a supraveghea și controla aceste asociațiuni, se vor avea în vedere următoarele condițiuni:

a) Predicatorii ale căror nume vor fi aduse la cunoștința autorităților administrative locale, să fie cetățeni români, să se bucure de plenitudinea drepturilor cetățenești și să nu fie fost condamnați prin sentință definitivă pentru vre-o crimă sau delict;

b) Adunările religioase să se țină numai în casele destinate acestui scop și anunțate ca atare autorităților administrative locale;

c) Serviciile religioase, cari prin natura lor trebuie săvârșite în afară de casele de rugăciuni, se vor face cu observarea strictă a dispozițiilor legilor și regulamentelor pentru ordinea publică, evitându-se orice acte, ce ar putea aduce vre-o jicnire bisericilor recunoscute, sau ar constitui demonstrațiuni împotriva acestora;

d) Prozelitismul, turburând pacea și liniștea cetățenilor, este cu desăvârșire oprit;

e) Congresele asociațiilor amintite se vor putea ține numai cu aprobarea Ministerului de Interne, după avizul prealabil al Ministerului Cultelor și Artelor;

f) În mod provizoriu, până va înceta propaganda împotriva introducerii calendarului îndreptat, predicatorii vor funcționa numai în localitatea de domiciliu,

Toate dispozițiunile anterioare contrarii acestei decisiuni sunt și rămân abrogate. (s.).

CĂRȚI, REVISTE, PRESĂ.

Nichifor Crainic: *Problema internațională a ortodoxiei* în »Cuvântul« nrul 78 1925. Măncând dela semnificativa coincidență a isgonirii patriarhului din Constantinopol cu înălțarea primatului României la demnitatea de patriarh scriitorul cel mai destoinic al chestiunilor de natură bisericească la »Cuvântul«, subliniază cu un fel de regret, că patriarhia ecumenică de mult ajunse să fie o simplă patriarhie grecească, care se identifice totdeauna cu tendințele de expansiune ale panelenismului. »Și mai mult decât atât: în sarcina ei cade răspunderea gravă, că Biserica Răsăritului s'a fărâmițat în Biserici naționale autocefale și că ortodoxismul ca unitate organică nu există, nu mai există. De aceea azi, când cel care ar fi trebuit sa fie autoritatea supremă a creștinătății răsăritene e îmbrăncit de pe scaun ca un individ oarecare fără pașaport, numai Grecia sângeră lângă durerea lui. Ecumenicul făcea naționalism grecesc, căruia i-s'a răspuns în Serbiă cu cel sârb, în Bulgaria cu cel bulgar, în România cu cel românesc, dismembrându-se astfel trupul bisericii orientale în totatătea membre cari se asinută și se dușmănesc împrumutat Internaționalizarea unui patriarhat ecumenic ar fi soluția, spune de Crainic. »Altfel (încheie) sunt destui ochi, și dintre cei mai ageii, cari se îndreaptă dornici de mântuire — spre Roma eternă« (c.).

R. P. Ehrhard: *Le Phénomène de la Conversion*. Librairie Aubanei Frères, Avignon (Vaucluse), 5 fr. Rău interpretat și, mai des, rău înțeles fenomenul supranatural al conversiunii nu avea niciun obiectiv real, concret și solid; consecințele sale practice nu puteau fi impuse conștiințelor convertiților. Cartea prezintă il așază în adevărata sa lumină, pe o bază tare și rezistentă. O logică de fier împrumută o astfel de putere argumentării stricte a R. P. Ehrhard, încât o replică pare foarte dificilă. Spiritele sincere, cari caută adevărul vor ajunge totdeauna să-l afle. (i).

Dr. Nicolae Brînzeu: *Pocăiții. I. Cine sunt pocăiții? Apostolii mincinoși în Biblie și în istorie*. Editura autorului Lugoj 1925. Pag. 16. Lei 8. Întăia broșurică din cele zece ce ni se vor da de ajutor pentru poporul turburat de primejdioșii sectori de toate nuanțele, scrisă pe înțelesul tuturor va face mult bine și promite să facă și mai mult cele cari vor urma după ea. Păr. canonic Brînzeu cunoaște temeinic necazurile pe cari le fac preoții noastre fanaticii baptiști ori adventiști ori nazarineni etc. și dacă va grijă ca dovedirea falșurilor cretice să fie deplină și clară, cercând să evite preasavantele expunerii precum și eventual preavulgarele expresii, va umplea cu broșurile Dsale un simțit gol în literatura bisericească. (d.)

Georg Hofmann S. I. *Ruthenica I Die Wiedervereinigung der Ruthenen. II Der Hl. Iosaphat*. Editura Pontificio Instituto Orientale. Roma. Pag. 125—272. Este nrul 12 (Decembrie 1924—Februar 1925) din escelenta publicație *Orientalia Christiana* (Vol. III — 2) publicând și coordonând cele mai multe documente inedite atât relativ la unirea rutenilor cu Roma în veacul al 16-lea, cât și la cauza de beatificare a sfântului Iosafat Arhivele Vaticane, ale bibliotecelor Borgheze și Barberini au răsplătit cu prisosință hărnicia și perseveranța eruditului istoriograf. Documentele publicate sunt de întâia mână. Studiarea lor a fost o chestie de conștiință scrupuloasă. Serviciul ce-l fac cauzei uniunii bisericilor străduințele pricepute ale F-lui Hofmann cu greu se poate aprecia. (Dr. I. C.)

Biblioteca „Presă Bună“, Iași, publică în numerii 1—10 șapte broșuri scrise, fără pretenții literare, pentru tinerime. Atmosfera de înaltă moralitate, noutatea subiectelor și simplitatea aproape naivă în expunere atrag și interesând fascinează sufletele copiilor noștri. 1. *Doctorul Năzdrăvan*, 2. *Crucea de lemn*, 3. *Revărsarea Rinului*, 4. *Biserica din pădure și Cuișorul de pasări* (fiecare câte 4 lei), 5—6. *Arumugam*, 7—8. *Îngerul Sclavilor*, 9—10. *Iubiți pe dușmanii voștri* (fiecare câte 8 lei) se citesc cu plăcere, deșteptând în mințile dornice să facă, barem prin cărți, cunoștința țărilor îndepărtate, multe gânduri bune. Se citesc cu interes și de cei mai în vârstă. (d.)

CRONICA.

Anul Sfânt Peregrinajul nostru la Roma s'a fixat definitiv pentru jumătatea a 2-a a lui Mai. Plecarea va fi dela Timișoara probabil în 18 Mai peste Jugoslavia, via Jimbolia, Chichinda, Suboțița, Vincovce, Zagreb, Rakek, Postumia, Triest, Bolonia, Florența, Roma. În 22 Mai vom fi la Roma, unde se va sta până în 27 Mai seara. În 28 Mai vom fi la întoarcere în Venetia și apoi spre casă. Întreaga călătoria ține două săptămâni. Vor fi trei categorii de peregrini: I 14 - 15 mii Lei, II 11 mii Lei, III 8 mii Lei. În suma aceasta se cuprinde transportul și întreținerea în tot timpul cât se petrece în Italia.

Călătoria pe apă peste Constanța Constantinopol Pireu — Atena Brindisi (ori Neapol) Roma este extraordinar de costisitoare, așa, că nici nu se poate lua în considerare.

Comitetul central al Peregrinajului va lansa un apel cu lămuriri precise și depline. (d)

Inființarea patriarhiei române Proiectul de lege pentru inființarea patriarhiei, admis și votat de parlament este următorul:

»Art. 1. — Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Ungro-Vlahiei se ridică, în calitate sa de Primat al României, la rangul de Scaun patriarhal.

Art. 2. — Actualul arhiepiscop și mitropolit al Ungro-Vlahiei, Inalt Prea Sfințitul D. D. dr. Miron Cristea devine, în calitate sa de Primat al României, Patriarh al Bisericii ortodoxe române se va bucura de toate drepturile recunoscute de sf. canoane și legile țării.

Un regulament special, întocmit de Sf. Sinod va determina mai de aproape aceste drepturi.

Art. 4. Pe viitor alegerea Patriarhului Bisericii ortodoxe române se va face de un colegiu electoral, compus din membrii adunării, care, după legea de organizare a acestei Biserici, va alege pe arhiepiscopul și mitropolitul Ungro-Vlahiei, și din membrii de religie ortodoxă ai Corpurilor legiuitoare.

Un regulament special întocmit de ministerul ăltelor de acord cu Sf. Sinod și aprobat de consiliul de miniștri, va determina modul după care se va săvârși actul alegerii.

Confirmarea alegerii o face, la propunerea Sf. Sinod și a guvernului, Majestatea Sa Regele, care va da apoi investitura, potrivit datinilor țării pentru capii Bisericii ortodoxe române.

Art. 5. — Nu vor putea fi aleși în deințitatea de Patriarhi ai Bisericii ortodoxe române de cât mitropoliții și episcopii în funcțiune ai acestei Biserici.

Expulsarea Patriarhului grec Eucemic. Într'un chip brutal, obicei binecunoscut al celor din Angora, de câte ori este vorba de adversari de cari nu se tem — Turcii au expulsat din Constantinopol și din teritoriul otoman pe Constantin VI. patriarhul grec din Fanar. Lovitura aceasta a emoționat adânc întreagă lumea elină, care vedea în figura patriarhului simbolul marilor speranțe naționale grecești, cari mergeau până la visarea unui nou imperiu bizantin în Orient. Brutalitatea nejustificată a guvernului Kemalist nu a deșteptat însă ecoul, ce ar fi apărut natural, în lumea ortodoxă neelină, deși faptul în sine era atât de revoltător și atât de plin de dispreț față de întâiul prelat al ortodoxiei.

Lucrul s'a petrecut așa: în dimineața zilei de 29 Ianuar cor., la ordinul guvernului lui Mustapha-Kemal, patriarhul fu prins în propriul său palat și fără să i-se dea voie să facă cele mai mici pregătiri de plecare, tăindu-se și firele telefonice, ca să nu poată comunica cu nimeni, fu condus de un comisar de poliție la gară și spedit la graniță, fără să se formuleze vre-o acuză, ci pentru simplul motiv, că patriarhul conform tratatului din Lausanne, cade în categoria Grecilor ziși de schimb. Sesizată comisia neutrilor, reprezentând Societatea Națiunilor în chestiile de schimb de populație, ar fi voit să amâne expulsarea ori în cazul cel mai rău să provadă ea însăși pe patriarh de un pasport.

Totul fu inutil. Banda Kemalită exploata sfidătoare succesele dela Lausanne. Rușinoasa capitulare de atunci a Europei în fața semilunei îi înălțase curajul și — obrăznicia: după suprimarea tâlhărească a comunității armenice, venise rândul celei grecești. Atât!

Au ales însă cel mai potrivit moment.

Patriarhia este rău văzută înaintea întregii ortodoxii. Bulgarii se simt și azi batjocoriți de ea prin cunoscuta excomunicare, Rușii emigrați pentru legăturile patriarhului cu bolșevicii, Sârbii și Românii indispuși pentru »metochionul« patriarhal pe lângă Internaționala a III-a, Damianos din Ierusalim pentru rivalități de ordin financiar. Antiohia și Alexandria pentru feluritele acte de necurătate cărili-ar fi fost servite de Fanarioți, pentru pansenismul patriarhiei.

De aceea lângă tragedia patriarhală nu au fost lacrimi decât grecești.

Sfioasele proteste amicale pe lângă adunătura din Angora nu fac decât să confirme afirmația noastră: se încheie un capitol trist de istorie universală și pare că nimeni nu-l regretă cu sinceritate.

(Dr I. C.)

Elementul religios în școală. Codul moral. În Statele Unite un grup de cetățeni americani bineintențiovați exprimându-și dorința să se redigeze un »Cod moral« acceptabil pentru toate profesiunile, care să fie introdus apoi în toate școlile și întrebând pe cardinalii Hayes și O'Connell să-și dea și ei avizul, ca șefi ai credinței care are cei mai mulți adepți în Statele Nordamericane au primit răspunsul, că deși mișcarea este admirabilă și dovedește cât de mult preocupă chestia morală spiritele serioase, totuși un »Cod moral« la baza căruia nu se pune credința, iubirea și supunerea datorită lui Dumnezeu este un cod născut mort. Motivele secundare sunt insuficiente să înlocuească religia, iar »fără religie nicio moralitate nu este posibilă.«

(s.).

Academia Română invită prin ministerul cultelor toate mitropoliile ortodoxe și pe cea unită dela Blaj să ia parte prin câte un delegat la revizuirea textelor liturgice din toate cărțile bisericești. Din comisie ar face parte și scriitorii M. Sadoveanu, G. Murnu și Octavian Goga precum și doi specialiști în muzica bisericească.

Uniformitatea limbii liturgice este unul din vechile desiderate ale tuturor bisericilor românești. Curentele limbicte care ajungeau la suprafață în Ardeal (cel cyparian) în Muntenia (alui Eliade cel italiano-latin) ori altundeva influențeau și haina scrisului bisericesc, creând anomalii și neajunsuri, cari în chestii atât de gingașe cum sunt cele sufletești, sunt totdeauna mai simțite și mai greu de îndreptat; ajungându-se până la desbinări și certe cu violențe de limbaj și atitudini pentru câte un cuvânt ori câte-o singură frază. S'au dogmatizat cuvintele și s'a stricat limba, fără niciun folos.

De aceea inițiativa luată de Academia Română este binevenită și mult apreciată de toți cei vizați în rândul întâi.

Însă ca opera grea a revizurii să aibă șanse de reușită trebuie începută cu un larg spirit de bunăvoință împurmată, cu escluderea prejudecăților și a incapacității pe lângă un tradiționalism fără rost și cu înțelegerea temeinică a faptului, că în materia religioasă, mai mult doar ca în oricare alta, cuvântul trebuie să acore pe deplin cuprinsul ideilor și noțiunilor exteriorizate în grai.

Așa de-o pildă la noi s'a discutat doi ani de zile, cheltuindu-se ostenală și timp prețios, numai pentru fixarea cuvântului »trup« ori »corp« dela Consacrarea Euharistiei și nu ne-am putut înțelege... Numărul de față al Culturii Creștine oferă o altă pildă.

Multe asperități însă vor fi netezite prin bunăvoință și concesiuni din toate părțile.

(Dr. I. C.)